

Recursos del TERMCAT per a la traducció de programari

Localització: la traducció de programari

La traducció de programari és l'activitat amb més expansió dins la indústria de la traducció. Entre els professionals del sector s'anomena localització perquè es considera un procés més ampli que no pas el de traducció, atès que requereix, a banda dels coneixements lingüístics i extralingüístics habituals, capacitats tècniques específiques. Per això s'ha difós aquesta denominació, provinent de l'anglès *localisation*, i que fa referència a l'acció d'adaptar un component de programari o maquinari a la llengua i la cultura d'un país o un mercat determinat (en anglès, *locale*).

Sigui quina sigui la denominació utilitzada, és clar que la traducció de productes informàtics demana el desplegament d'habilitats lligades tant al coneixement d'estratègies de traducció com a l'estudi dels llenguatges d'especialitat, tenint en compte la terminologia utilitzada i els recursos estilístics propis.

Tanmateix, quan parlem de la terminologia utilitzada en la localització ens referim especialment a la pròpia de l'àmbit de les noves tecnologies, però també a la pròpia d'altres àmbits, en funció del contingut del producte traduït (per exemple, un programa de comptabilitat, una base de dades jurídica o una aplicació de disseny per ordinador).

La llengua catalana té encara un llarg camí per recórrer en l'àmbit de la localització, ja que massa sovint és oblidada en els grans projectes d'aplicacions comercials; tot i això, i gràcies a l'esforç fet durant anys per moltes organitzacions i institucions, s'han dut a terme nombroses experiències tant des de l'àmbit del programari lliure com del programari de propietat.

El TERMCAT, en el marc de la seva missió d'oferir recursos als usuaris dels llenguatges d'especialitat, treballa també en l'àmbit de la terminologia de les noves tecnologies i en l'assessorament a la localització des dels tres vessants principals de la seva activitat: l'elaboració de recursos, l'assessorament terminològic i la normalització de neologismes.

Elaboració de recursos terminològics

L'àmbit de la tecnologia té un vessant més especialitzat, restringit a l'entorn dels enginyers i tècnics del sector informàtic i de les telecomunicacions, i un vessant més comunicatiu, a l'entorn sobretot d'Internet i de l'electrònica de consum, del qual participa també el gran públic. Certament, la terminologia utilitzada en el segon vessant té un ressò més immediat en la societat i els mitjans de comunicació.

Darreres publicacions

Els productes terminològics elaborats pel TERMCAT també tenen en compte aquests dos vessants i les necessitats terminològiques que en deriven. Per això entre les últimes obres elaborades destaquen, d'una banda, la Terminologia del comerç electrònic,¹ que recull els termes més habituals d'aquesta nova variant del comerç, probablement cridada a ser majoritària entre la població en un futur no gaire llunyà; també, el tríptic *Seguretat a la xarxa*,² que inclou els programes i les estratègies que permeten la protecció de les dades dels usuaris d'Internet, i el quadríptic *Màrqueting electrònic*,³ que recull les tècniques de màrqueting específiques de la xarxa. Aquestes tres publicacions contenen també les equivalències en castellà, francès i anglès, i les definicions corresponents.

I destaca d'altra banda el Diccionari de telecomunicacions,⁴ una obra enciclopèdica dirigida a un públic més especialitzat,

Autora

Marta Grané
TERMCAT, Centre de
Terminologia

Per la seva importància de mercat, la traducció de programari necessita eines i recursos que afavoreixin la presència de la llengua catalana en els productes informàtics. El Centre de Terminologia TERMCAT treballa també en l'àmbit de la terminologia de les noves tecnologies amb la voluntat de posar a disposició dels professionals i els usuaris d'aquest sector els recursos terminològics adequats: obres que recullin la terminologia de l'àmbit i una completa oferta d'assessorament als projectes de localització.

1. TERMCAT, Centre de Terminologia, Terminologia del comerç electrònic. Barcelona: TERMCAT, Centre de Terminologia, 2006. 110 pàg. (Terminologies; 6).
2. TERMCAT, Centre de Terminologia. *Seguretat a la xarxa* [Tríptic]. [Barcelona]: TERMCAT, Centre de Terminologia, DL 2006.
3. TERMCAT, Centre de Terminologia. *Màrqueting electrònic* [Quadríptic]. [Barcelona]: TERMCAT, Centre de Terminologia, DL 2006.
4. Propera publicació durant el 2007.

elaborada en col·laboració amb la Universitat Politècnica de Catalunya i editada per Enciclopèdia Catalana, que conté més de 3.600 conceptes definits i inclou un conjunt d'annexos amb informacions d'interès que amplien els continguts de l'àmbit de les telecomunicacions i exemplifiquen l'ús de la nomenclatura compilada: una cronologia de la història de les telecomunicacions, les biografies dels personatges més destacats, informació sobre les empreses i les institucions principals del sector i algunes il·lustracions exemplificadores dels conceptes definits.

Igualment, tota la terminologia actualitzada d'aquest àmbit, provinent dels treballs de recerca del Centre, es pot consultar des del Cercaterm, el servei de consultes terminològiques en línia del TERMCAT, a l'abast a <www.termcat.cat>.

La col·lecció Terminologia Oberta

Fent-se ressò de la demanda social de disposar de recursos en programari lliure, el TERMCAT ofereix des de fa més d'un any la col·lecció «Terminologia Oberta», que aplega repertoris terminològics d'interès general, procedents de treballs de recerca terminològica duts a terme pel Centre de Terminologia, que es poden baixar lliurement des del lloc web del TERMCAT. Fins ara, s'han alliberat una desena de repertoris diferents, que sumen més de 9.000 fitxes conceptuals. De manera especial destaquen el primer, que conté 1.690 termes de l'àmbit d'Internet i la societat de la informació, i el que inclou les 5.061 fitxes corresponents a tots els termes normalitzats pel Consell Supervisor del TERMCAT

en els seus vint anys d'exercici. Els repertoris d'aquesta col·lecció, un cop baixats, es poden incorporar com a suport a qualsevol projecte de traducció assistida.

El tractament de la fraseologia

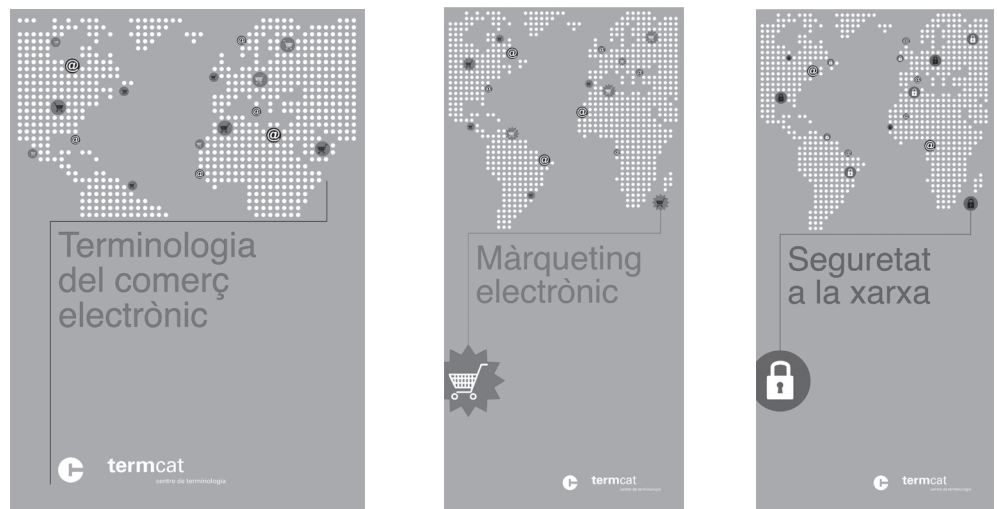
El llenguatge d'especialitat utilitzat en la traducció de productes informàtics no es caracteritza només per l'ús de terminologia pròpia sinó també, i principalment, per la fixació de fraseologia. Si entenem la terminologia en el sentit estricte del conjunt de denominacions que fan referència a determinats conceptes d'un àmbit d'especialitat (que és el que es recull habitualment en els diccionaris i les bases de dades terminològiques), en la traducció de productes informàtics aquest àmbit queda curt i convé anar més enllà: en la localització de programari la unitat de treball no és habitualment el terme sinó els fragments oracionals (en anglès, string), que corresponen a locucions i frases completes o incompletes amb subjectes, predicats, preposicions, flexió de gènere i nombre i flexió verbal. Es tracta de fraseologia com ara la següent:

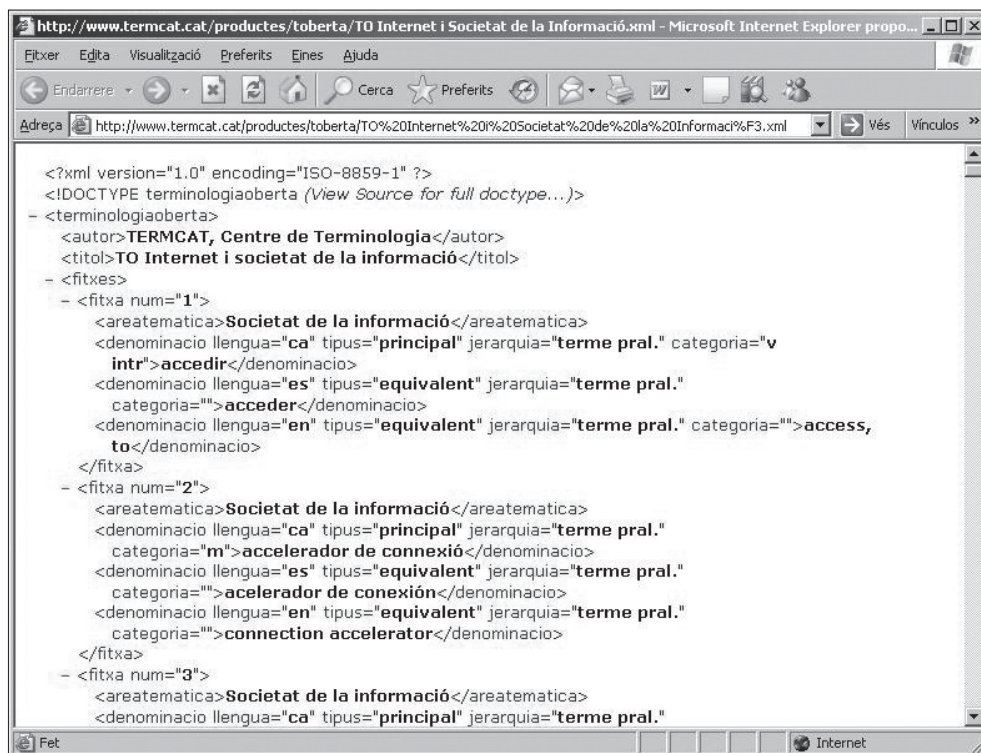
Taula 1. Fraseologia

Anglès	Català
Failed to...	No es pot...
Lisenced under...	Amb llicència... / subjecte a la llicència...
New...	Crea...
Powered by...	Funciona amb...
Save as...	Anomena i desa...

Atesa la freqüència d'aparició d'aquests usos oracionals, seria molt útil per als usuaris d'aquest llenguatge d'especialitat

Imatge 1. Publicacions terminològiques

Imatge 2. Impressió de pantalla amb recursos alliberats

de disposar d'una eina preparada per a recollir-los i ponderar-los. Dificilment els traductors podran resoldre per mitjà d'un diccionari o d'una base de dades terminològica tota la casuística a l'entorn d'aquestes unitats.

Per la seva naturalesa lingüística, allunyada de les unitats terminològiques convencionals, hauria de ser un programa de gestió que permetés etiquetar cada element amb totes les informacions associades pertinents, com ara contextos d'ús, tipus de textos en què apareix, significat, traducció en altres llengües o producte en què es documenta.

Es tracta de fraseologia que s'interpreta segons el context del programa informàtic en el qual s'insereix (botó, quadre de diàleg, ordre de l'usuari a la màquina, petició de la màquina a l'usuari, etc.).

Per això mateix no semblen adequades les funcionalitats de les memòries de traducció, que només recullen parells de frases, ni les de les eines de gestió terminològica, preparades per a recollir i etiquetar termes unívocs. Més aviat el camí que cal seguir és utilitzar un gestor de terminologia i adaptar-ne els camps per a poder-hi inserir les informacions esmentades.

Aquesta és precisament una de les línies de treball que vol aprofundir el TERMCAT.

Assessorament

En els projectes de localització, acostuma a intervenir-hi un equip extens de professionals de diferents perfils, tècnic i lingüístic, que col·laboren en una cadena de producció fortament estructurada i estandarditzada. El TERMCAT ofereix assessorament a la localització en català de productes informàtics diversos amb la intenció de proveir-los de la terminologia catalana adequada.

Les característiques, les necessitats i els agents implicats en cada projecte varien, però generalment se segueixen unes fases de treball que comencen just abans de la traducció i finalitzen amb la revisió del producte final traduït.

Abans de la traducció: planificació i revisió de glossaris

És convenient, abans d'iniciar la traducció, definir exactament les responsabilitats de totes les parts en el projecte: empresa fabricant, equip de traducció, assessorament terminològic per al català; en aquesta fase s'estableixen les condicions de l'assessorament, el material amb què es treballarà, el suport tècnic, els canals de comunicació i els terminis. També es fa arribar a l'equip de traducció la informació bàsica sobre recursos lingüístics i terminològics

de consulta (diccionaris, bases de dades, criteris...). Habitualment, l'empresa o organització disposa d'un manual d'estil o d'uns criteris propis, i en aquest cas ha de quedar clar abans de començar quines d'aquestes obres es consultaran o se seguiran obligatòriament durant la traducció.

Un punt imprescindible abans de donar el tret de sortida a la traducció és la revisió dels glossaris de referència i d'altres materials fruit de projectes anteriors. Aquests glossaris, que generalment contenen termes i fraseologia utilitzats en projectes anteriors del mateix producte, o de productes relacionats, s'han de revisar i actualitzar ja que són una eina de referència per als traductors.

Durant la traducció: atenció de consultes

Un cop establerts els materials de treball i de consulta, l'equip comença la traducció, durant la qual fa arribar a l'equip de terminòlegs consultes sobre casos puntuals o pautes de traducció. En la consulta s'inclou sempre la màxima informació possible per a la recerca d'un terme, com ara el significat, el context d'utilització o la denominació en altres llengües. En el cas que durant la recerca convingui disposar d'informació més tècnica sobre la funcionalitat d'un producte, de la qual els traductors no disposen, ells mateixos fan d'enllaç amb els enginyers que treballen en el projecte.

Després de la traducció: control de qualitat

Per a avaluar la qualitat lingüística i terminològica del producte traduït, se'n duu a terme una revisió per mostratge en la interfície real, durant la qual es valora la traducció pel que fa a uns quants paràme-

tres establerts, com ara el rigor respecte de l'original, la coherència terminològica o l'ús adequat de la llengua catalana.

Aquesta revisió de qualitat pot reflectir-se en la redacció d'un informe o bé en un procés més automatitzat com és emplenar unes plantilles de revisió, generalment preparades per l'empresa mateixa, en què es fa el recompte d'errors, es classifiquen per categories i es proposen les millores corresponents, que posteriorment s'incorporen al producte.

Casuística

Les principals dificultats que sorgeixen durant el procés de localització, des del punt de vista lingüístic i terminològic, provenen sobretot de l'aparició de nova terminologia, informàtica i també d'altres àmbits, segons la temàtica de l'aplicació. S'inicia en aquests casos un procés de recerca amb la voluntat de donar-hi una resposta al més aviat possible, també d'acord amb els terminis que s'hagin marcat en la definició del projecte. Per a fer-ho, és imprescindible delimitar exactament el concepte, conèixer el context, saber les solucions adoptades per les altres llengües i l'opinió d'especialistes del sector. A la taula 2, indiquem alguns exemples de nova terminologia apareguda en diferents projectes de traducció de programari.

També cal fer molta atenció als usos verbals i nominals. En anglès una mateixa forma lingüística pren els diversos valors que en català responen a l'imperatiu, l'infinitiu i el substantiu. La forma infinitiva anglesa és la més utilitzada; en canvi, en català, quan l'usuari s'adreça a l'ordinador s'utilitza habitualment l'imperatiu, generalment en menús i quadres de diàleg. En canvi, quan l'ordinador s'adreça a l'usuari

Taula 2. Exemples de nova terminologia

Anglès	Català	Definició
click wheel	roda de control	Dispositiu de control en forma de rodeta que en els reproductors d'MP3 permet navegar per les opcions d'un menú i seleccionar-les.
kerning	interlletratge	Operació consistent a augmentar o reduir uniformement l'espai existent entre dos caràcters contigus.
overflow	desbordament	Condicó que té lloc quan es produeix un excés en la capacitat d'emmagatzematge d'un fitxer, un programa informàtic, etc.
rendering	renderització	Procés per mitjà del qual un dispositiu de sortida d'un ordinador permet visualitzar una imatge o una escena, generalment en tres dimensions, simulant-ne els efectes òptics de llum, ombra, color, textura o moviment a partir de les dades d'un model computacional.

Taula 3. Resolució de les restriccions d'espai

Anglès	Forma catalana adequada	Forma catalana calcada inadequada
New from existing presentation	Presentació nova a partir d'una d'existent.	Nova a partir de presentació existent.
Not enough memory	No hi ha prou memòria.	No prou memòria.
Option has been deleted	S'ha eliminat l'opció.	L'opció ha estat eliminada.
Printing	S'està imprimint.	Imprimint.

s'utilitza la segona persona del plural, generalment en quadres de diàleg i en la documentació.

També, un adjectiu o un participi poden haver d'adoptar un o un altre gènere i nombre en català, segons quin sigui el referent que els precedeix. Per això, per garantir l'adequació de la forma escollida, cal conèixer el seu context d'utilització en menús, opcions, finestres, pestanyes, botons d'ordre, text estàtic, quadres de diàleg, caselles de verificació, missatges d'error, etc.

Una bona traducció ha de permetre que els usuaris del text puguin accedir al contingut original com si hagués estat redactat en la llengua d'arribada, per tant s'han d'evitar elements aliens a la llengua catalana com ara calcs o traduccions literals. Habitualment, l'anglès utilitza més col·loquialismes; en canvi el registre tècnic del català és més formal i impersonal.

També s'ha de procurar resoldre de manera lingüísticament adequada les elisions que imposen les restriccions d'espai, de vegades inevitables, de manera que no dificultin la comprensió a l'usuari (vegeu la taula 3).

Normalització de neologismes

El llenguatge de les tecnologies de la informació i la comunicació, sobretot l'utilitzat en l'àmbit d'Internet i la societat de la informació, té algunes característiques pròpies que el distingeixen d'altres llenguatges d'especialitat i que dificulten el procés de fixació de denominacions.

Llenguatge canviant

En primer lloc, l'evolució constant, que fa que es creï terminologia molt ràpidament però també que canviï o pugui tornar-se obsoleta molt de pressa. Pensem per exemple en la productivitat que durant un temps va tenir la forma prefixada ciber- (cibercultura, ciberespai, ciberdelinqüència), ara clarament en retrocés.

Inestabilitat conceptual

En segon lloc, la manca d'estabilitat conceptual és un dels aspectes que més dificulta la fixació de denominacions en aquest sector, sobretot tenint en compte que tot treball terminològic és onomasiològic per definició, és a dir, que parteix sempre de

Taula 4. Tractament dels matisos

Anglès	Català	Definició
free software	programari lliure	Programari que permet a l'usuari d'executar-lo sense posar-li condicions, de distribuir-ne còpies, de modificar-ne el codi font per perfeccionar-ne el funcionament o adaptar-lo a usos concrets, i de difondre els resultats d'aquestes modificacions.
freeware	programari gratuït	Programari que es distribueix de manera gratuïta, el programador del qual conserva els drets d'autor però renuncia a cobrar-los.
public domain software	programari de domini públic	Programari que es pot distribuir de manera gratuïta, ja que el programador ha renunciat expressament als drets d'autor, llevat dels drets morals.
shareware	programari de prova	Programari que es distribueix de manera gratuïta perquè els usuaris el puguin conèixer, amb el compromís de pagar a l'autor una quantitat de diners si, passat un cert temps, decideixen comprar-lo.

Taula 5. Tractament dels sinònims comercials

Anglès	Català	Definició
laptop computer; notebook computer	ordinador portàtil	Ordinador personal fàcilment transportable, de dimensió i pes reduïts, i que pot funcionar amb bateria o amb corrent elèctric.
palmtop computer; handheld computer; pocket computer	ordinador de butxaca	Ordinador portàtil petit, sense disc dur ni lector de disquets, que funciona amb una bateria i que conté aplicacions específiques.

conceptes clars i precisos per trobar la millor manera de denominar-los. Per exemple, abans d'elaborar les definicions dels termes que fan referència a diversos tipus de programari, ha calgut delimitar minuciosament, juntament amb especialistes del ram, el conjunt de matisos que en l'ús els diferencien (vegeu la taula 4).

Sinònims comercials

La proliferació denominativa, és a dir, la sinonímia o quasisinonímia, té molt a veure amb la inestabilitat conceptual, però també amb el fet que diferents empreses comercialitzin el mateix producte amb noms genèrics diferents; en trobem exemples en les denominacions triades per al mateix tipus de funcionalitat en una interfície de navegació: navegador-explorador (browser-explorer-navigator), preferits-adreces d'interès (bookmarks, favourites), etc. Des del punt de vista de la normalització, la tendència ha de ser la reducció de denominacions o, en tot cas, la prioritització de les unes per sobre de les altres, a fi d'afavorir la comunicació entre els parlants. En tenim un exemple a continuació, referent al conjunt de formes angleses fixades comercialment per a ginys de característiques no idèntiques però sí similars o comunes (vegeu la taula 5).

Acrònims i abreviatures

El llenguatge de les noves tecnologies tendeix a l'ús de sigles, acrònims i abreviatures com a sistema per simplificar denominacions molt tècniques (i que poden resultar, per tant, feixugues, especialment per als no experts) o massa llargues i explicatives. Sovint les sigles (o altres abreviatures) s'acaben imposant, fins i tot, com a denominacions úniques i no mantenen cap mena de relació amb el seu suposat referent desplegat, el qual podríem dir que desapareix. És molt difícil «lluitar» contra les expressions abreujades angleses, atès que els processos de creació són molts i poden respondre a intencions tan diverses com ara la simplificació, l'argot, la comicitat o

la complicitat. Per això, sovint és difícil reproduir en català tots els matisos i totes les informacions que els especialistes identifiquen en les formes originals. En presentem a continuació uns quants exemples:

Taula 6. Expressions abreujades angleses

Anglès	Català
P2P (peer-to-peer)	P2P (d'igual a igual)
spyware (spy software)	programari espia
VoIP (Voice over IP)	veu per IP / veu per protocol d'Internet
Wi-Fi (wireless fidelity)	Wi-Fi (fidelitat sense fil)

En aquests casos és evident que ni en català ni en cap altra llengua no es poden reproduir tots els matisos i totes les informacions que l'especialista identifica en les formacions originals angleses; i que l'element manllevat té una càrrega de novetat i precisió que difícilment es pot atorgar a formacions creades amb els recursos propis de la llengua d'arribada.

Darreres formes normalitzades

El Consell Supervisor del TERMCAT, l'organisme encarregat de la fixació dels neologismes en l'àmbit especialitzat, continua la seva tasca normalitzadora i ha estudiat recentment un grup nombrós de termes de l'àmbit de les TIC. Per a acabar, indiquem a continuació alguns dels darrers casos tractats, amb la denominació catalana, l'anglesa i la definició. Podeu consultar la informació sobre aquests termes i sobre la resta de termes normalitzats a la Neoloteca i al Cercaterm del TERMCAT.

Taula 7. Darreres formes normalitzades

Anglès	Català	Definició
banner	bàner	Anunci, generalment de forma rectangular, el qual, quan s'hi fa clic, permet d'accedir al web o a una altra pàgina de l'anunciant.
best effort service	servei tant-com-puc	Servei en què hom es compromet a tractar el trànsit de la xarxa tan bé com pugui en cada moment, però sense garantir cap paràmetre de qualitat constant.
honeypot	esquer	Sistema informàtic concebut perquè sigui fàcilment vulnerable i atragui l'atenció dels pirates, amb l'objectiu de poder-ne observar el comportament i els mètodes d'atac.
pharming	descaminament	Pràctica exercida a través d'Internet consistent a fer modificacions no autoritzades al sistema de resolució de noms de domini per dirigir un internauta a una pàgina web fraudulenta, en comptes d'adreçar-lo a la pàgina on volia anar.
phishing	pesca	Pràctica exercida a través d'Internet consistent a suplantar la identitat electrònica d'una organització determinada amb l'objectiu de convèncer algú perquè reveli informació confidencial que posteriorment serà utilitzada amb finalitats fraudulentes.
pop-under window	finestra latent	Finestra que apareix automàticament a la pantalla i que l'usuari veu quan tanca o minimitza la finestra activa.
pop-up ad	anunci emergent	Anunci que apareix automàticament a la pantalla del navegador, en una finestra sobreposada a la de la pàgina web activa.
script	script	Conjunt d'instruccions destinades a l'automatització de determinades operacions i susceptibles d'ésser interpretades per un ordinador o sistema informàtic.
unicast address	adreça d'unidestinació	Adreça exclusiva i pròpia de cada sistema en una xarxa.